EBÜ'L-LEYS-İ SEMERKANDÎ

Ehl-i sünnet âlimlerinin en büyüklerinden ve Hanefî mezhebi imamlarından. İsmi, Nasr bin Muhammed bin Ahmed bin İbrâhîm es-Semerkandî olup, künyesi Ebülleys'dir. Lakabı İmâm-ül-hüdâ ve Fakîh'dir. Tefsîr, hadîs, kelâm, tasavvuf, ahlâk ve diğer ilimlerde de âlim idi. Haram ve şüphelilerden sakınmakta ve dünyâya kıymet vermemekte çok yüksek idi. 373 (m. 983) senesi Cemâzil-âhır ayında vefât etti. Vefâtına dâir başka rivâyetler de vardır.

Ebülleys hazretleri, Ebû Ca'fer Hinduvânî'nin talebesidir. İlim öğrenme silsilesi, hocası yoluyla İmâm-ı Ebû Yûsuf hazretlerine ulaşır. Ebülleys-i Semerkandî hazretlerinin, çeşitli ilimler hakkında yazdığı çok değerli eserleri vardır. En meşhûr eseri Tenbîh-ül-gâfilîn kitabıdır. Bu kitap va'z ve nasihatle ilgili olup, 94 bâbtan meydana gelmiştir. 1040 târihinde Kâtip Çelebi tarafından Türkçeye tercümesi yapılmıştır. Bu eserin tamamı İslâm ahlâkını anlatmakta olup, âyet-i kerîmeler ve hadîs-i şerîfler ile beraber, nasîhat ve hikmetli sözler ihtivâ eden mükemmel bir ahlâk kitabıdır.

Tenbîh-ül-gâfilîn kitabı, ihlâs konusuyla başlamaktadır. Daha sonra kabir azâbı kıyâmet günü, tövbe, ana-baba hakkı, akraba ziyâreti, komşu hakkı, gıybet, kibir, beş vakit namaz, mescidlere hürmet, Allah korkusu, duâ gibi birçok ahlâkî ve fıkhî konuları bölümler hâlinde ihtivâ etmektedir.

Ebülleys-i Semerkandî hazretleri, bu eserinde buyuruyor ki:

"Allahü teâlânın rızâsı için değil de başka niyetlerle amel işliyen kimsenin ameli, yorgunluk ve sıkıntı çekmekten başka bir şey değildir. O kimsenin, âhırette amelinin mükâfatı yoktur. Gideceği yer Cehennemdir. Amellerini Allahü teâlânın rızâsı için işliyenlerin ise, bu niyetleri kendilerine kâfi gelir. Hadîs-i şerîfte buyuruldu ki, "Nice oruç tutanlar vardır ki, tuttuğu orucun kendisine faydası; açlık ve susuzluktur. Nice ibadet edenlere de ibâdetlerinden yanlarına kalan; uykusuzluk ve zahmettir." Allahü teâlânın rızâsı için değil de, "gösteriş" için ve "desinler" için ibâdet yapanın hâli şu kimseye benzer ki, kesesine çakıl taşlarını doldurup, çarşıya çıkar. İnsanlar, dışarıdan kesesini dolu görünce, kendisi için "Ne zengin adam" derler. O kimseye, insanların böyle söylemelerinden başka hiçbir fâide gelmez. Halbuki, o çakıl taşları ile bir şey satın almak istese, kimse bir şey vermez. Riya (gösteriş) için amel edenler, âhırette hiçbir fâide göremezler. O halde, işlediği amelin sevâbını âhırette almak istiyen kimse, amelini, ihlâs ile, riyasız olarak yapmalı, sonra unutmalı, hatırlamamalıdır ki, amelini düşünüp gurûra kapılmasın. Bunun için, "Yapılan bir iyiliği muhafaza etmek, onu yapmaktan daha zordur" denilmiştir, işlediği amellerde riyaya düşmekten çok sakınmalı, Allahü teâlânın rızâ-i şerîfinden başka niyet ve maksadların kalbine gelmemesi için, Allahü teâlâya çok yalvarmalıdır."

"Ölüme imân eden, onun mutlaka geleceğine inanan kimse, kötülükleri terk edip, iyi ameller işliyerek ona hazırlanmalıdır. Bu yolda bir sıkıntı ile karşılaşılırsa sabretmeli, dünyâ sıkıntılarının, ölüm acısı ve âhıret azapları yanında hiç olduğunu düşünmelidir."

"Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), "İsrâiloğulları, içlerinde garîb hâllerin meydana geldiği bir kavimdir" buyurdu ve şöyle devam ettiler: "Benî İsrâilde bir grup insan kabristan'a gittiler. Orada birbirlerine dediler ki, "Şimdi namaz kılalım. Sonra Rabbimize, bize ölümden haber vermesi için şurada bulunan ölülerden birini diriltmesi için duâ edelim." Sonra namaz kılıp duâ ettiler. Bu hâlde iken, ölülerden biri kabrinden başını kaldırdı. Yüzü simsiyah idi. Alaca bulaca bir hâli vardı. Alnında da secde izi görünüyordu. Orada bulunanlara "Ey buraya gelmiş olanlar! Allahü teâlâya yemîn ederim ki, ben doksan yıl önce öldüm, ama ölüm acısı hâlâ üzerimden gitmedi. Aynen şimdi ölüyormuşum gibi ölüm acısı devam ediyor. Beni eski hâlime getirmesi için Allahü teâlâya duâ edin" dedi."

"Peygamber efendimiz (aleyhisselâm), vefât etmek üzere olan bir Sahâbînin başında bulunuyordu. Orada ölüm meleğini gördü. Ona: "Ey ölüm meleği! Arkadaşıma yumuşak davran. Zira o mü'mindir" buyurdu. Bunun üzerine ölüm meleği dedi ki: "Yâ Muhammed! (aleyhisselâm) Sana müjdeler olsun, Ben sadece buna değil, bütün mü'minlere yumuşak davranırım.

Bağırıp çağıran olursa onlara, “Ne bu bağırıp çağırrmak. Allahü teâlâya yemîn ederim ki, biz ona hiç zulüm yapmadık. Ecelini geriye de bırakmadık, öne de almadık. Rûhunu almakta bizim bir kabahatimiz yoktur. Allahü teâlânın takdîrine râzı olursanız sevâb alırsınız. Râzı olmaz; feryâd ederseniz günahkâr olursunuz. Bizim size bir sıkıntımız yoktur. Bir alacağımız vardır. Onu almaya geliriz. Bizi böyle karşılamaktan (bağırıp, çağırmakdan) çok sakınınız derim. Yâ Muhammed! (aleyhisselâm) Vallahi, ben bir sivrisineğin canını kabzetmek istesem, Allahü teâlânın emri olmayınca buna gücüm yetmez.”

“Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) Ensârdan bir zâtın cenâzesinde bulunup, kabrine kadar gitti. Kabrin başında oturdu. Eshâb-ı kiram (radıyallahu anhüm) etrâfında oturdular. Eshâb-ı kiram, Peygamber efendimizin huzûrunda bulunurlarken, edebe riâyetle öyle hareketsiz olurlardı ki, başlarına kuş konmuş gibi dururlardı. Kabrin başında böyle hareketsiz beklerken, Resûlullah efendimiz mübârek başlarını kaldırıp iki veya üç defa, “Kabir azâbından Allahü teâlâya sığınınız” buyurdu ve sonra şöyle devam etti: “Şüphesiz ki, mü’min bir kul, âhırete yönelmiş, dünyâdan kesilmiş bir hâlde iken melekler gelirler. Yüzleri beyaz olup, güneş gibi parlaktır. Yanlarında Cennet kefeni ve Cennet kokuları vardır. Hastanın yanına otururlar. O kadar çok olurlar ki, gözün görebileceği yeri kaplarlar.

Sonra ölüm meleği gelip, hastanın başucuna oturur ve “Ey Allahü teâlânın emirlerinden dışarı çıkmayan rûh! Allahü teâlânın mağfiretine, rızâsına çık” der. Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) devam ederek buyurdu ki, “Rûh, su kabından suyun damlaması misâli çıkar. Melekler onu alırlar, ona duâ ederler ve ellerinde hiç bekletmeden, yanlarında getirdikleri Cennet kefenine sararlar, yanlarında getirdikleri güzel Cennet kokularını üzerine serperler. Ondan, öyle bir koku yayılır ki, yeryüzünde bulunan miskten daha güzeldir. Sonra o rûhu alıp yükseklere götürürler. Yükselirlerken, yanlarına uğradıkları her melek kâfilesi, “Bu temiz, güzel kokulu rûh kimindir?” derler. Onu taşıyan melekler, “Bu filân oğlu filânın rûhudur” deyip en güzel isimleri ile söylerler. Bu şekilde, dünyâ semâsına kadar giderler, dünyâ semâsının kapısının açılmasını isterler. Dünyâ semâsının kapısı açılır. Çok güzel bir şekilde karşılarlar, uğurlanırlar. Bu karşılama ve uğurlama ile yedinci semâya kadar giderler. Orada Allahü teâlânın şu fermanı gelir: “Onun sicilini ılliyyîn (Cennetlikler) arasında tutunuz. Onu yeryüzüne iade ediniz. Onları topraktan yarattık ve oraya iade edeceğiz. Sonra yine topraktan çıkaracağız.” Sonra o rûh, cesedine iade olunur. Sonra ona iki melek gelip derler ki, “Rabbin kimdir?” O, “Rabbim Allahtır” der. Melekler “Dînin nedir?” derler. O, “Dînim İslâmdır” der. Melekler Hazreti Peygamberi göstererek, “Bu zât hakkında ne dersin?” derler. O, “O, Resûlullahtır (aleyhisselâm)” der. Melekler, “Nereden biliyorsun?” derler. O, “Allahın kitabını okudum. Ona îmân ettim. Onu tasdîk ettim” der. Sonra Allahü teâlâ tarafından bir nidâ gelir. “Kulum doğru söyledi. Onun için Cennet yataklarından bir yatak döşeyin. Ona Cennet elbiselerinden bir elbise giydirin. Onun için Cennetten bir kapı açın ki, o kapıdan Cennetin hoş kokusu ve güzel rüzgârı gelsin,” Sonra o kulun kabri, göz görebildiği ölçüde genişler. Bundan sonra ona güzel yüzlü, hoş kokulu bir kimse gelir, “Bugün sana, seni sevindirecek bir şeyi müjdelemek için geldim. O müjde, Allahü teâlânın sana olan iyilik va’didir.” O kimse, bu gelen kimseye “Sen kimsin?” der. O da, “Ben senin sâlih amelinim” der. Sonra o kimse, “Yâ Rabbî! Kıyâmeti çabuk oldur. Ehlime ve hizmetçilerime kavuşayım” diye duâ eder.”

Resûlullah (aleyhisselâm) bundan sonra, kâfir bir kimsenin durumunun nasıl olacağını şöyle anlattı: “Kâfir olan bir kul, âhırete yönelmiş, dünyâdan kesilmiş hâlde iken, gökten melekler gelirler. Yüzleri simsiyah olup, gözün görebildiği kadar kalabalıktırlar, yanlarında bir çul parçası getirmişlerdir. Sonra melek-ül-mevt gelip, o kâfirin başucunda oturur ve “Ey habîs rûh! Allahü teâlânın hoşnutsuzluğuna, gadabına çık!” der. Bunun üzerine onun uzuvları parça parça olur. Onun rûhu; kızgın bir demirin, ıslak bir koyunun derisine bastırılıp çıkarılması gibi çıkar. Damarlar ve sinirler birlikte çekilir. Melekler, o çıkan rûhu hiç bekletmeden beraberlerinde getirdikleri çul parçasına atarlar. Cifeden daha kerih bir kokusu vardır. Bu haliyle onu alıp çıkarlar. Her uğradıkları melâike taifesi, “Bu habîs rûh kimin?” diye sorarlar. Melekler, “Bu filân oğlu filânın rûhudur” deyip en kabîh, çirkin isimleri ile tanıtırlar. Bu hâl ile dünyâ semâsına varırlar. Birinci semânın kapısını çalarlar, kapı açılmaz.” Peygamberimiz burada, “Onlara gök kapıları açılmaz (ruhları göğe yükselemez) ve deve, iğnenin deliğinden geçinceye kadar (hiç bir zaman) Cennete giremezler.” (A’râf-40) meâlindeki âyet-i kerîmeyi okudu ve anlatmaya devam etti “Allahü teâlâ tarafından bir nidâ gelir ki, “Onun sicilini Cehennemlikler arasında tutunuz. Bundan sonra o kâfirin rûhu fırlatılıp atılır.” Peygamber efendimiz (aleyhisselâm) burada, “Kim, Allahü teâlâya şirk koşarsa, sanki o gökten düşüp kuşa yem

olana, rüzgârın uzağa savurduğuna benzer.” (Hac-31) meâlindeki âyet-i kerîmeyi okudular. Ve anlatmaya devam ettiler: “O kâfirin rûhu böylece yuvarlanır. Sonra gelip cesede girer. Bundan sonra ona iki melek gelerek, yanına otururlar ve sorarlar. “Rabbin kimdir?” O ise çok hayret edip, “Ha... Ben bilmem” der. Melekler, “Dînin nedir?” diye sorarlar. O ise aynı şekilde “Ben bilmem” der. Melekler, Peygamber efendimizi (aleyhisselâm) işâret ederek “Size gönderilen bu zât hakkında ne dersin?” derler. O yine “Ben bilmem” der. Bundan sonra bir nidâ gelir. “Kulum yalan söyledi. Ona ateşten bir yatak hazırlayın ve ateşten bir elbise giydirin ve ona Cehennemden bir kapı açın.” Böylece Cehennemin sıcaklığı ve zehirli havası onu sarar. Kabri onu sıkar, kaburga kemikleri birbirine geçer. Bundan sonra bir kimse gelir ki, kokusu pis, elbisesi çok çirkindir. O kâfire, “Sana va’d olunan kötü hâlleri haber vermeye geldim” der. O ise “Sen kimsin?” der. O gelen “Ben senin kötü amellerinim” deyince, kâfir, “Yâ Rabbi! Kıyâmeti vukû’ buldurma! Yâ Rabbi! Kıyâmeti vukû’ buldurma!” der.”

Diğer bir haberde geldi ki: Mîzânda (terazide) günâhları ağır gelen müslümanlar Cehenneme doğru yol alırlarken, “Yâ Muhammed (aleyhisselâm), imdâdımıza yetiş!” derler. Fakat Cehennem meleklerinin reîsi Mâlik’i görünce, onun heybetinden Muhammed aleyhisselâmın ismini unuturlar. Mâlik onlara “Sizler kimlersiniz?” diye sorar. Onlar, “Bizler üzerimize Kur’ân-ı kerîm indirilen kavimdeniz. Bizler Ramazan’da oruç tutardık” derler. Mâlik “Kur’ân-ı kerîm, Muhammed aleyhisselâma indirildi” der. Onlar Muhammed aleyhisselâmın ismini duyunca haykırırlar ve “İşte biz, Hazreti Muhammed’in (aleyhisselâm) ümmetindeniz” derler. Mâlik onlara, “Peki, Kur’ân-ı kerîmde, Allahü teâlânın yasak ettiği şeyleri yapmaktan men eden bin ma’nâ yok muydu?” der. Böyle konuşup giderlerken Cehenneme ve zebanî meleklerine yaklaşmış olurlar. Cehenneme ve zebanîlere bakarlar ve derler ki: “Yâ Mâlik! Bize izin ver de hâlimize ağlıyalım.” Kendilerine izin verilir. Gözlerinden yaş yerine kan gelinceye kadar ağlarlar. Mâlik onlara, “Bu ağlama ne güzel. Keşke dünyâda iken böyle Allah korkusundan ağlasaydınız, sizi ateşten korurdu. Fakat bugünkü ağlamanızın fâidesi yoktur.” Sonra Mâlik, orada vazîfeli bulunan zebânî meleklerine, “Onları ateşe at!” emrini verir. Onlar da Cehenneme atarlar. Cehenneme atılan bu mü’minler hemen, “Lâ ilahe illallah” derler. Bunun üzerine ateş, onlardan uzaklaşır. Mâlik, “Yâ Nâr! Onları tut!” der. Ateş, “Onları nasıl tutabilirim ki (Lâ ilahe illallah) diyorlar” der. Mâlik tekrar tutması için emir verir. Ateş yine aynı cevâbı verir. Bunun üzerine Mâlik, ateşe “Evet, tutacaksın. Çünkü Allahü teâlâ öyle emrediyor” der. Sonra ateş onları tutar. Ba’zılarının ayaklarına kadar, ba’zılarının diz kapaklarına kadar, ba’zılarının bellerine kadar ve ba’zılarının da boğazlarına kadar ateş çıkar. Ateş yüzlerine doğru yükselince, Mâlik ateşe emredip; “Yüzlerini yakma ki, dünyâda iken çok secde ettiler. Kalblerini de yakma ki, çok Ramazan orucu tuttular, susadılar” der. Sonra şöyle duâ ederler, “Ey merhametlilerin en merhametlisi! Ey iyilik sahibi! Ey ihsân sahibi!” Allahü teâlâ, onlar için verdiği hükmü böylece infaz ettikten sonra Cebrâil aleyhisselâma, “Yâ Cebrâil! Ümmet-i Muhammedin âsî olanlarının hâli nasıldır?” buyurur. Hazreti Cebrâil der ki, “Yâ Rabbî! Onları en iyi bilen sensin” der. Allahü teâlâ “Git! Onların hâlini öğren” buyurur. Cebrâil (aleyhisselâm) Mâlik’e gider. Mâlik’i, Cehennem ortasında ateşten bir minber üzerinde oturur hâlde görür. Hazreti Cebrâil’i görünce, “Yâ Cebrâil! Buraya gelmene sebep nedir?” der. Hazreti Cebrâil, “Ümmet-i Muhammedin âsîlerinin halleri nasıldır?” diye sorar. Mâlik, “Hâlleri çok fenâ, yerleri çok dar. Ateş onların cisimlerini yaktı. Etleri yandı. Kalbleri ve yüzleri kaldı. Oralarında da îmân parlar” der. Cebrâil (aleyhisselâm) “Onlardan perdeyi kaldır da hâllerini bir göreyim!” Mâlik, oradaki vazîfeli meleklere emreder. Onlar da perdeyi kaldırırlar. Cehennem ehli, Hazreti Cebrâil’e bakarlar ve onun hüsn-i cemâlini görünce anlarlar, ki, o azâb melâikelerinden değildir. “Bu zât kimdir ki, biz hiç kendisinden daha güzel birini görmedik?” derler. Mâlik der ki; “Bu kerem sahibi Cebrâil aleyhisselâmdır ki, Rabbinden Muhammed aleyhisselâma vahiy getirirdi. Onlar, Muhammed aleyhisselâmın mübârek ismini duyunca, hep birden bağırırlar ve “Ey Cebrâil! (aleyhisselâm) Hazreti Muhammed’e (aleyhisselâm) bizden selâm söyle, O’na, bizim günâhlarımız, seninle bizim bir araya gelmemize engel oldu de ve kötü hâlimizi anlat” derler. Sonra Cebrâil (aleyhisselâm) Allahü teâlânın huzûruna gelir. Allahü teâlâ “Ümmet-i Muhammedi nasıl buldun?” buyurur. Hazreti Cebrâil “Yâ Rabbî! Onların hâli çok kötü, yerleri de pek dar” der. Allahü teâlâ, “Senden birşey istediler mi?” buyurur. Cebrâil aleyhisselâm “Evet yâ Rabbî! Kendilerinden Peygamberlerine selâm götürmemi ve kötü hâllerini kendisine haber vermemi istediler.” Allahü teâlâ, “O halde, selâmlarını ve haberlerini kendisine bildir” buyurur. Cebrâil (aleyhisselâm) Hazreti Muhammed’e (aleyhisselâm) gelir. O’nu inciden yapılmış beyaz bir köşkte bulur. Köşkün tam dörtbin kapısı

vardır. Her kapının çevresi iki sıra sırma altın ile süslüdür. Cebrâil (aleyhisselâm), “Yâ Muhammed! (aleyhisselâm) Ümmetinden, Cehennemde azâb gören âsilerin yanından geldim. Sana selâm söylediler ve hâllerinin çok kötü olduğunu, yerlerinin pek dar olduğunu sana haber vermemi istediler” der. Muhammed aleyhisselâm, Arş-ı a’lânın altına gidip, secdeye kapanır ve Allahü teâlâyı öyle sena eder ki, o zamana kadar hiç kimse öyle sena etmemiştir. Bundan sonra Allahü teâlâ, “Başını kaldır ve iste! İstediğin verilecek. Şefaat et! Şefaatin kabûl edilecek” buyurur. Hazreti Muhammed (aleyhisselâm), “Yâ Rabbî! Ümmetimden şakî olanlar hakkındaki hükmünü infaz ettin, onlar için şefaatimi kabûl buyur” diye duâ eder. Allahü teâlâ, “Onlar hakkında seni şefaatçi kıldım. Cehenneme git. Lâ ilahe illallah diyenleri oradan çıkar” buyurur. Muhammed aleyhisselâm gider. Mâlik O’nu görünce ta’zîm ile karşılar. Ona “Ya Mâlik! Ümmetimin Cehennemlik olanlarının hâli nicedir?” diye sorunca, Mâlik “Hâlleri çok kötü ve yerleri de pek dardır” der, Muhammed aleyhisselâm, “Kapıyı aç ve perdeyi kaldır” buyurur. Kapı açılır, perde kalkar. Cehennem ehli, Muhammed aleyhisselâmı görünce hep birden feryâd ederek “Yâ Resûlallah! Ateş derilerimizi yakıp, ciğerlerimize işledi” derler. Muhammed aleyhisselâm, onların hepsini oradan çıkarır. Onlar ateşte yanmakla kömür olmuşlardır. Muhammed aleyhisselâm onları. Cennetin kapısında bulunan ve hayat nehri diye isimlendirilen nehre getirir. Onlar bu nehirde yıkanırlar. Nehirden çıktıklarında genç delikanlı olarak çıkarlar ki, gözleri sürmeli, yüzleri çok güzeldir. Alınlarında “Bunlar, Rahmânın ateşten âzâd ettiği Cehennemliklerdir” yazısı bulunur. Sonra bunlar Cennete girerler. Cehennemde azâb görmekte olan kâfirler bu hâli görünce, “Keşke biz de müslüman olaydık. Şimdi biz de Cehennemden çıkmış olurduk” derler..”

“Kıyâmet günü dünyâ, saçları dağılarak birbirine karışmış, mosmor, sivri köpek dişleri dışarıya kadar çıkık, kara, çirkin suratlı bir yaşlı kadın sûretinde getirilir. Bu haliyle orada olanlara gösterilir. Mahşer ehli ondan iğrenirler. Mahşer ehline denilir ki, “Siz bunu tanıyor musunuz?” Onlar, “Biz onu tanımaktan Allahü teâlâya sığınırız” derler. Onlara “İşte bu, uğrunda birbirinize girip dövüştüğünüz, ondan elde ettiklerinizle de birbirinize karşı övündüğünüz dünyâdır” denilir. Sonra emredilir, dünyâ bu haliyle Cehenneme atılır. O zaman der ki, “Yâ Rabbî! Hani benim dostlarım? Hani bana tâbi olanlar, gönül verenler?” der. Sonra bu söyledikleri de Cehenneme atılır. Dünyâ Cehenneme atılır, fakat ona azâb edilmez. Cehennemliklere dünyânın kötülüğü anlatılmak için böyle gösterilir.”

Allahü teâlâdan korkmanın yedi alâmeti vardır. Bunlardan birincisi; dili ile söylediklerinden anlaşılır. Yalan söylemiyorsa, gıybet etmiyorsa ve fuzûlî sözlerden kaçınıyorsa, cenâb-ı Haktan korkuyor demektir. İkincisi; mi’desine, ihtiyâç kadar helâl lokma koymasından belli olur. Üçüncüsü; gözü ile, helâla ve gördüklerine ibret nazarı ile bakmasından belli olur. Dördüncüsü; kulaklarına dînin emirlerine uygun olan sözleri işittirmeye çalışmasından belli olur. Beşincisi, elini harama değil, helâla uzatmasından belli olur. Altıncısı; kalbinden, din kardeşlerine karşı düşmanlığı, kini, hasedi çıkarıp, yerine muhabbeti, şefkati ve nasîhati yerleştirmesinden belli olur. Yedincisi; yaptığı işlerine riya karıştırmaksızın, ihlâs ile, sırf Allah rızâsı için yapmasından belli olur.”

Muhammed bin Lebîd’in (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular ki; “Sizin için en korktuğum şey, küçük şirktir.” Eshâb-ı kiram dediler ki, “Yâ Resûlallah, küçük şirk nedir?” Resûlullah (aleyhisselâm) “Riyadır” buyurdu.

Yine hadîs-i şerîfte buyuruldu ki, “Dünyâda riya ile ibâdet edene, kıyâmet günü “Ey kötü insan! Bugün sana sevâb yoktur. Dünyâda kimler için ibâdet ettin ise, sevâblarını onlardan iste!” denir.”

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki, “Kim güzel bir iş (âdet) ortaya çıkarırsa, onun sevâbı ve kıyâmete kadar o güzel işle amel edenlerin sevâbı, o kimseye âittir. Kim de kötü bir iş (âdet) ihdas ederse, ortaya çıkardığı bu kötü işin günahı ve kıyâmete kadar onunla amel edenlerin günahı o kimseye âittir.”

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu: “Âhıret günü, Allahü teâlâ yarattıklarını hesaba çeker. Her sınıf insan orada toplanır. Hesap için ilk çağırılanlar; Kur’ân-ı kerîm okuyanlar, Allah için harbte ölenler ve dünyâda iken malı mülkü olup zengin olanlardır. Allahü teâlâ, Kur’ân-ı kerîm okuyana sorar, “Peygamberime gönderdiğim esaslar sana bildirilmedi mi?” “Evet yâ Rabbî, bildirildi”, der. Allahü teâlâ sorar, “Peki sana bildirilenle, öğrendiğinle ne yaptın?” “Gece gündüz okudum” der. Allahü teâlâ buyurur, “Yalan söyledin.” Melekler der ki, “Evet yalan söyledin. Sen, hakkında başkası (Ne güzel okuyor) desinler diye okudun. Nitekim sana böyle söylendi.”

Daha sonra, harpte Allah yolunda ölen huzûra getirilir. Allahü teâlâ ona, “Niçin öldürüldün?” diye sorunca “Senin yolunda harp ettim ve öldürüldüm” der. Allahü teâlâ “Yalan söyledin” buyurur. Melekler de der ki, “Yalan söyledin. Sen Allah için harp etmedin, (Ne cesur adam) desinler diye harp ettin. Herkes de sana böyle dedi.”

Allahü teâlâ sonra zengin olana buyurur, “Sana verdiğim zenginlikle ne yaptın?” “Sıla-i rahm yaptım ve o malla sadaka verdim, dağıttım” der. Allahü teâlâ buyurur, “Yalan söyledin.” Melekler der ki, “Yalan söyledin. Hakkında herkes; (Ne cömert, ne iyiliksever adam) desinler diye bunları yaptın. Herkes de böyle söyledi.” Sonra Resûlullah (aleyhisselâm), “Ey Ebû Hüreyre! Kıyâmet günü Allahü teâlânın Cehenneme atacağı bu üçüdür” buyurdu.

Bu haber Hazreti Muâviye’ye ulaşınca çok ağladı ve “Allah ve Resûlü doğru söylemiştir” buyurdu. Sonra şu âyet-i kerîmeyi okudu. Meâlen: “Kim dünyâ hayatını ve onun gösterişli zevklerini isterse biz onlara amellerinin karşılığını tamamen öderiz. (Sıhhat, zenginlik ve zevkle yaşarlar.) Bu husûsta, onlara noksanlık yapılmaz. Bunlar, o kimselerdir ki, âhırette kendilerine ateşten başka bir şey yoktur. Yaptıkları ameller boşa gitmiştir. Zaten bütün yapmış oldukları şeyler boştur.” (Hûd: 15-16).

Meymûn bin Mihran’ın (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (aleyhisselâm) birisine buyurdu ki, “Beş şeyden önce, beş şeyin kıymetini bil:

1. İhtiyârlamadan önce gençliğin. 2. Hastalıktan önce sıhhatinin. 3. Meşgûliyet gelmeden önce boş vaktinin. 4. Fakîrlikten önce zenginliğinin. 5. Ölmeden önce hayatının.”

Ebû Hüreyre’nin (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki, “Evlâdın, babası üzerinde üç hakkı vardır: Ona güzel bir isim koyması, Kur’ân-ı kerîm öğretmesi, evlenme vakti gelince de evlendirmesidir.”

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu: “Gıybet nedir biliyor musunuz?” Eshâb-ı kiram, “Allahü teâlâ ve Resûlü daha iyi bilir” dediler. Resûlullah buyurdu ki, “Müslüman kardeşinizin arkasından, onun hoşlanmıyacağı bir şeyi konuştuğunuzda, onu gıybet etmiş, çekiştirmiş olursunuz.” Eshâb-ı kiram (radıyallahu anhüm), “Eğer, söylediğimiz şeyler o kardeşimizde varsa yine böyle midir?” dediler. Resûlullah (aleyhisselâm) “Eğer söylemiş olduklarınız onda varsa; gıybet olur, yoksa; iftira olur” buyurdu.

Bir defasında Peygamberimize kısa boylu bir kadıncağız gelmişti. O çıkıp gittikten sonra Hazreti Âişe vâlidemiz şöyle dedi: “Ne kısa boyu var.” Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular ki; “Gıybet ettin, ey Âişe!” Hazreti Âişe (radıyallahü anha), “Ben onda olanı söyledim” deyince, Resûlullah buyurdu ki, “Kendisinin en çok üzüleceği bir şeyi söyledin.”

Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular; “Mi’râc gecesi göklere çıkarıldığım zaman, bir grup insan gördüm. Böğürlerinden etleri koparılarak lokma lokma ağızlarına veriliyor ve kendilerine;

“Kardeşlerinizin etlerinden yemekte olduklarınızı yiyin” deniyordu. Ben bu hâli görünce, “Ey Cebrâil, bunlar kimdir?” diye sordum. “Bunlar ümmetinin gıybet edenleridir” cevâbını verdi.”

Abdullah bin Amr bin Âs anlatır: “Babam sık sık şöyle derdi: “Ölmek üzere olan, fakat aklı başında bulunan kişi, yanındakilere ölümü niçin anlatmaz, şaşarım!” Nihâyet babama da ölüm vakti geldi. Aklı başında olup konuşabiliyordu. Dedim ki, “Babacığım sen, “Ölmek üzere olan, fakat aklı başında bulunan, yanındakilere ölümü niçin anlatmaz?” derdin. O, cevâbında buyurdu ki, “Oğlum! Ölüm, anlatılamıyacak kadar dehşet bir şey. Fakat sana biraz anlatayım. Yemînle söylüyorum. Şu anda, iki omuzumda sanki birer dağ var. Rûhum sanki bir iğne deliğinden çıkıyor ve içimde bir dikenli çalı var. Sanki gökler çökmüş ve ben yerle arasında kalmışım.” Sonra ilâve ederek buyurdu ki, “Yavrum! Benim hayatım üç devreye ayrılır: Önceleri ben, Resûlullahı (aleyhisselâm) katletmek isteyenlerin önde gelenlerinden idim. Eğer bu hâlde ölseydim, hâlim nice olurdu? Sonra Allahü teâlânın hidâyetiyle müslüman olup, Muhammed aleyhisselâmı her şeyden çok sevdiğim ve iltifâtlarına mazhar olmakla şereflendiğim devremdir. Eğer bu zaman vefât etseydim, Resûlullahın (aleyhisselâm) duâsına kavuşur, se’âdete ererdim. Üçüncüsü de, Resûlullahın vefâtından sonraki hayatımdır ki, çeşitli dünyâ işlerine daldık. Allahü teâlânın huzûrunda hâlimin nasıl olacağını bilemiyorum” diyerek, çok geçmeden vefât etti.

Kıyâmet günü Arş’ın gölgesi altında gölgelenecek olanları, Ebû Hüreyre’nin (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerîfte Resûlullahı (aleyhisselâm) şöyle bildirmektedir: “Allahü teâlâ,

kıyâmet günü hiçbir gölgenin bulunmadığı bir zamanda, şu yedi sınıf insanı, Arş'ın gölgesinde gölgelendirir: Birincisi; âdil devlet reîsi, ikincisi; Allahü teâlâya ibâdet ile ömrünü geçiren genç, üçüncüsü; câmiden çıktıktan sonra, tekrar câmiye girinceye kadar kalbini oraya bağlamış kişi, dördüncüsü; birbirini Allah için sevenler, Allah için bir araya gelip, Allah için ayrılanlar, beşincisi; tenhada Allahü teâlâyı hatırlayıp, gözyaşı dökenler, altıncısı; sağ elinin verdiğini sol eli bilmiyecek şekilde gizli sadaka verenler, yedincisi; yabancı ve güzel bir kadın kendisine yaklaşmayı teklif ettiği zaman, "Ben Allahtan korkarım" deyip, günah işlemekten sakınan kimselerdir."

Ebû Hüreyre'nin (radıyallahü anh) bildirdiği hadîs-i şerîfte, Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular ki: "Ümmetimden müflis kime denir biliyor musunuz?" Eshâb-ı kiram (radıyallahu anhüm), "Malı, parası olmayan olsa gerek" dediler. Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdular: "Ümmetimden müflis şu kimselerdir ki; kıyâmet günü namazıyla, orucuyla ve diğer ibâdetleriyle gelirler. Fakat, kimine sövmüş, kimine iftira etmiş, kiminin malını yemiş, kiminin kanını akıtmış, canını yakmışlardır. Bunun için, dünyâda iken hakkına tecâvüz ettiği kişilere, bunların sevâbları taksim edilir. Sevâblarından birşey kalmazsa ve daha alacaklılar varsa, alacaklıların günahları da bu kişilere yükletilir. Sonra da Cehenneme atılırlar."

Ebülleys-i Semerkandî hazretleri buyurdu ki:

Kabir azâbından kurtulmak isteyen, şu dört şeye sarılmalı ve dört şeyden de kaçınmalıdır. Sarılması gereken dört şey: 1. Namazları doğru kılmalı, 2. Zekâtı vermeli, 3. Kur'ân-ı kerîm okumalı, 4. Allahü teâlâyı unutmayıp, O'nu çokanmalıdır.

Kaçınması icâb eden dört şey: 1. Yalan, 2. Hıyânet, 3. Koğuculuk (söz taşımak), 4. Üzerine idrar sıçratmaktır. Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: "İdrardan sakınınız. Zira kabir azâbının çoğu ondandır."

Ebülleys-i Semerkandî hazretleri, yukarıda bir parçası alınan Tenbîh-ül-gâfilîn kitabında ve diğer eserlerinde, insanlara dînimizin yüceliğini, ebedî se'âdete ulaşma yollarını, Cehennemin ebedî ve azaplarının çok şiddetli olduğunu anlatmaktadır. Ebülleys-i Semerkandî hazretlerinin yazdığı diğer eserleri şunlardır: 1. Tefsîr-ül-Kur'ân: Bu eserin yazma nüshaları çoktur. İstanbul'da bulunan ve eski eserlerin bulunduğu kütüphânelerin hemen hepsinde mevcûttur. Bu tefsîr 1310 yılında Kâhire'de basılmıştır. 2. Hizânat-ül-fıkıh: Hanefî mezhebinin fıkıh hükümlerini anlatan bir eserdir. Yeni Câmi, Murâd Molla, Köprülü, Atıf Efendi, Dâmâd İbrâhîm Paşa, Bursa Ulu Câmi ve Kastamonu kütüphânelerinde yazmaları mevcûttur. 3. Uyun el-mesâil fî'l-fürû': Fıkıh ilmine dâir bir kitaptır. Dâmâd İbrâhîm Paşa ve Lâleli kütüphânelerinde yazmaları vardır. Bu eserin şerhleri Kâhire ve Mekke'de basılmıştır. 4. esrâr el-Vahy: Mi'râcla ilgili bir eserdir. 5. Kurret-ül-uyûn ve müferrih el-kalb el-mahzûn: Büyük günahları anlatan bir eserdir. Basılmıştır. 6. Şerh-ül-fıkıh el-ekber: İmâm-ı a'zam Ebû Hanîfe hazretlerinin yazmış olduğu eserin şerhidir. 7. Tuhfet-ül-enâm fî menâkıb el-eimme el-erba'a el-a'lâm: Ehl-i sünnet mezhebinin dört büyük imâmı anlatılmaktadır. 8. Dekâik-ül-ahbâr fî zikr-il-Cenne ven-Nâr: Cennet ve Cehennemi anlatan bir eserdir. 9. El-Fetâvâ, 10. Muhtelif-ür-rivâye, 11. En-Nevâzil fil fürû', 12. El-Mukaddime fis-salât, 13. Beyânu akîdet-ül-usûl: Temel îmân bilgilerine dâirdir. 14. Te'sîs-ül-fıkh, 15. Şer'ül-İslâm, 16. El-Me'ârif fî şerh-is-sehâif, 17. Te'sis-ün-nazâr, 18. Risâle-ül-ma'rife vel-imâm, 19. Risale fil-hikem 20. Kût-ün-nefs fî ma'rifet il-erkân-il-hams, 21. El-Letâif-il-müstahrace min Sahîh-il-Buhârî, 22. Risâle-i fil-fıkh.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Tezkiret-ül-huffâz cild-4, sh. 1382

2) El-A'lâm cild-8, sh. 27

3) Mu'cem-ül-müellifîn cild-13, sh. 91

4) Fevâid-ül-behiyye sh. 220

5) Esmâ-ül-müellifîn cild-2, sh. 490

6) Miftâh-üs-seâde cild-2, sh. 179, 277, 279, 282, 601

7) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye sh. 1001

8) Brockelman Sup sh. 347

9) Geschichte des Arabischen Schriftums cild-1, sh. 445